

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-44>

УДК 330.336.02

Гребеножко Руслан Олегович

аспірант,

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9383-3225>**Ruslan Hrebenuzhko**

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

**КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
У ПАРАДИГМІ ВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ
ТА ПОВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ****CONCEPTUALISATION OF FISCAL POLICY
IN THE PARADIGM OF MILITARY RECONSTRUCTION
AND POST-WAR ECONOMIC MODERNISATION**

Анотація. У статті проаналізовано основні концепти формування та реалізації фінансової політики, її роль у відновленні економіки та забезпеченні сталого розвитку, так як фінансова політика в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення набуває особливого значення, оскільки вона виступає основним інструментом забезпечення економічної стабільності, відновлення і модернізації. Увагу зосереджено на досвіді українських і зарубіжних науковців, які досліджують механізми регулювання економіки у воєнний та повоєнний періоди. У статті представлено аналіз етапів переходу від воєнних дій до сталого розвитку, підкреслено важливість державного регулювання та його еволюції залежно від фази процесу відновлення. Акцент зроблено на необхідності комплексного підходу до реалізації фінансової політики з урахуванням міжнародного досвіду, що включає такі механізми: спрощення податкових процедур, зниження ставок, створення податкових стимулів для інвестицій, упровадження автоматичних стабілізаторів і спеціальних економічних зон. У рамках дослідження представлено порівняльний аналіз досвіду Німеччини, Японії, Сінгапуру, Боснії і Герцеговини, Південної Кореї, які успішно реалізували стратегії відновлення економіки. Відзначено значення таких заходів, як зниження податків, впровадження стимулів для інвестицій у високотехнологічні галузі, спрощення податкового адміністрування та гармонізація податкових систем із міжнародними стандартами. Дискреційна та недискреційна фінансова політика розглядаються як важливі інструменти, здатні зменшити циклічні коливання економіки. У статті висвітлено їх переваги та обмеження, наголошено на важливості їх комбінованого застосування для забезпечення економічної стабільності. Підкреслено, що фінансова політика в умовах воєнного стану й післявоєнного відновлення має забезпечувати збалансованість між короткостроковими потребами та довгостроковими пріоритетами сталого розвитку.

Ключові слова: фінансова політика, дискреційна фінансова політика, недискреційна фінансова політика, воєнна відбудова, повсюдна модернізація.

Summary. The article analyses the main concepts of formation and implementation of fiscal policy, its role in economic recovery and sustainable development, since fiscal policy in martial law and post-war recovery is of particular importance, since it is the main instrument for ensuring economic stability, recovery and modernization. Attention is focused on the experience of Ukrainian and foreign scholars who study the mechanisms of economic regulation in wartime and post-war periods. Fiscal policy is the main regulator of resource mobilization for defense, stabilization and further recovery of the country. It is aimed at centralized planning, controlling the distribution of strategic materials, stimulating key industries and international coordination. A special role is played by the adaptation of taxation mechanisms and budgetary and fiscal instruments to the crisis. The article provides an analysis of the stages of transition from war to sustainable development, emphasizing the importance of state regulation and its evolution depending on the phase of the recovery process. The emphasis is placed on the need for an integrated approach to the implementation of fiscal policy, taking into account international experience, including the following mechanisms: simplification of tax procedures, reduction of rates, creation of tax incentives for investment, introduction of automatic stabilizers and special economic zones. The study presents a comparative analysis of the experience of Germany, Japan, Singapore, Bosnia and Herzegovina, and South Korea, which have successfully implemented economic recovery strategies. The author highlights the importance of such measures as tax cuts, introduction of incentives for investment in high-tech industries, simplification of tax administration and harmonization of tax systems with international standards. Special attention is paid to the importance of integrating

long-term and short-term measures. In the wartime period, preference is given to resource mobilization, while in the post-war period, the focus is on stimulating the economy through investment in infrastructure, job creation, support for national production and development of the domestic market. Discretionary and non-discretionary fiscal policies are considered to be important instruments that can reduce cyclical fluctuations in the economy. The article highlights their advantages and limitations and emphasizes the importance of their combined use to ensure economic stability. Automatic stabilizers, such as progressive taxation and social programmers, are the basis of non-discretionary policies, while discretionary measures are aimed at responding flexibly to economic challenges.

Keywords: fiscal policy, discretionary fiscal policy, non-discretionary fiscal policy, military reconstruction, post-war modernization.

Постановка проблеми. На сьогодні фінансова політика в умовах воєнного стану набуває особливого значення, оскільки внесення змін до Податкового кодексу України та впровадження окремих регулюючих податкових заходів спрямовані на стабілізацію економіки в цей складний період. Тому, особливої актуальності набувають дослідження щодо окремих питань формування фінансової політики, її ефективності та подальшого виокремлення особливостей її реалізації в умовах економіки відбудови та подальшої повоєнної модернізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці з різних країн аналізують практичні аспекти відновлення, спрямованого на сталий розвиток держав у післявоєнний період. Цьому питанню також приділяється значна увага з боку українських дослідників задля забезпечення майбутнього відновлення та зростання країни. Окремі практичні аспекти формування фінансової політики України в умовах воєнного стану розглядають Горин В.П., Була П.В., Черноус В.С. [1]. Тихонов В.О., Кнос В.М., Бортник І.А., Жеребук Ю.Р. в своїх працях аналізують поточну ситуацію щодо формування фінансової політики та її реалізації, висвітлюють підходи до вдосконалення податкового законодавства в Україні в сучасних умовах, розглядають необхідність приведення законодавчої бази у відповідність до викликів сучасності, спрощення процедур оподаткування для платників податків, зниження рівня податкового навантаження на суб'єктів господарювання [2]. Питання скоординованості фінансової політики як регулятора національної економіки в умовах війни, механізми оподаткування та заходи стимулювання фінансової та розподільчої функції податків досліджують Жовнір Н.М., Галай В.М. [3]. Аналізу ефективності застосування бюджетно-податкових інструментів в Україні в умовах воєнного стану та розробка рекомендацій щодо їх оптимізації з урахуванням міжнародного досвіду присвячено роботи Козлова Є. [4]. Нікітішиним А.О. запропоновано обґрунтування домінант державної податкової політики, враховуючи виклики сучасної війни, пріоритетних напрямів податкової політики держави, враховуючи виклики воєнного стану та особливого періоду [5]. Колінець Л.Б., Радинський С.В. [6], Руди К. [7] та Барро Р. [8]

у своїх роботах аналізують кореляцію між військовими витратами та економічним зростанням, акцентуючи на важливості інноваційних технологій та створенні робочих місць, не ігноруючи необхідності зміцнення обороноздатності. Практичні рекомендації з цієї тематики містяться у працях зарубіжних дослідників. Зокрема, Е. Домонкос, А. Шлетт [9], М. Нахтігаль [10], М. Бест [11], Р. Маллет, А. Пейн [12] аналізують макроекономічні результати фінансової реконструкції країн Центрально-Східної Європи, підкреслюють значення взаємодії між урядами та партнерами у відновленні ринкових механізмів.

Метою статті є дослідження основних концептів формування та реалізації фінансової політики в умовах воєнної відбудови та повоєнної модернізації економіки країни

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною спільною рисою концептів повоєнного відновлення є роль держави через механізми державного регулювання та активної участі в процесах відновлення, реконструкції та модернізації країни, а також, щодо відмінностей концептів – тут на особливу увагу заслуговує критерій «інструменти державного регулювання» у всьому спектрі їх задіяності у фазах повоєнної відбудови та подальшої модернізації. Тобто, роль держави визначається як провідна в регулюванні економіки воєнного та повоєнного періодів, реконструкції, модернізації та забезпеченні сталого розвитку країни.

Роль держави в регулюванні економіки у воєнний і повоєнний періоди є вирішальною для забезпечення стабільності, відновлення та розвитку країни. У воєнний час держава стає головним координатором економічних процесів, адже пріоритетом стає мобілізація ресурсів для забезпечення обороноздатності та безпеки. Держава запроваджує централізоване планування, контроль за розподілом стратегічних матеріалів, встановлює державні замовлення на військову продукцію, регулює ціни та заробітну плату. Економічна політика спрямована на підтримку ключових галузей, таких як енергетика, транспорт і виробництво озброєння.

Повоєнний період вимагає кардинально інших підходів. Держава бере на себе функції відбудови інфраструктури, стимулювання інвестицій

і створення робочих місць. Вона активно залучає міжнародну допомогу, реалізує програми реконструкції, спрямовує кошти на соціальні потреби та розвиток нових галузей. У цей час важливим є забезпечення макроекономічної стабільності, зокрема стримування інфляції, підтримка національної валюти й розвиток внутрішнього ринку. Державне регулювання стає основою для переходу від кризи до сталого розвитку.

Але, задля проходження країною шляху від воєнних дій до сталого розвитку, необхідно враховувати часові рамки і фази процесу відновлення. Шлях від війни через розбудову миру і реконструкцію до сталого розвитку ніколи не буває чітким і передбачуваним, особливо коли мова йде про часові лаги (таблиця 1).

Так, фінансова політика зазвичай визначається як «складова частина соціально-економічної політики держави, спрямована на створення податкової системи, яка стимулює накопичення та раціональне використання національного багатства, сприяє гармонізації інтересів суспільства й економіки та забезпечує соціально-економічний прогрес суспільства» [13, с. 162]. З.С. Варналії і Л.Л. Тарантул вважають її важливим фінансовим інструментом для мобілізації грошових ресурсів, виконання загальнодержавних функцій і здійснення макроекономічного регулювання [14, с. 675]. І. Лук'яненко та М. Сидорович визначають фінансову політику як діяльність держави щодо встановлення і стягнення податків [15, с. 229]. Правову природу податкової політики підкреслює С.І. Юрій, який характеризує її як «діяльність держави у запровадженні, правовому регламентуванні та організації справляння податків і платежів до централізованих фондів грошових ресурсів» [16, с. 292]. Подібну точку зору висловлює А.І. Крисоватий, зазначаючи, що податкова політика – це діяльність держави, спрямована на організацію перерозподілу валового внутрішнього продукту через централізовані фонди [17, с. 200]. К.І. Швабій справедливо зауважує, що державна фінансова політика є «частиною системи державного регулювання економіки,

механізмом управління національним господарством, ознакою суверенітету країни та умовою її незалежності» [18, с. 90–103]. На нашу думку, це визначення корелює із розумінням сутності фінансової політики в трансформаційних умовах, коли країна проходить шлях відновлення та модернізації економіки. П. Самуельсон і В. Нордгауз розглядають фінансову політику як «процес змін у системі оподаткування та урядових видатках з метою зменшення коливань бізнес-циклів, сприяння швидкому економічному зростанню з високою зайнятістю та без високої неконтрольованої інфляції» [19, с. 389]. Т. Лінвуд і Л. Гайгер визначають її як «економічну політику, що ґрунтується на змінах податкових надходжень і державних витрат, спрямовану на стабілізацію економіки» [19, с. 557].

Таким чином, можна визначити, що фінансова політика в умовах повоєнного відновлення передбачає урядові заходи із регулювання доходів і видатків держави, перш за все на забезпечення обороноздатності країни, підтримку населення, забезпечення економічної стабільності, ефективність її реалізації залежить від збалансованості між короткостроковими потребами з урахуванням чинника невизначеності та довгостроковими економічними інтересами щодо забезпечення сталого розвитку.

Основним чинником, що зараз визначає невизначеність економічного розвитку України, є війна. Вона створює суттєві перешкоди для ефективного використання фінансових інструментів, обмежуючи їх вплив. Чинник невизначеності, невід'ємний у прийнятті ризикованих рішень, зумовлений імовірнісним і нечітким характером ключових економічних процесів, які складно передбачити з високою точністю, що особливо важливо враховувати при антициклічному регулюванні економіки.

Ефективне антициклічне регулювання економіки потребує ретельно продуманого вибору інструментів і методів, що враховують як поточну економічну ситуацію, так і довгострокові стратегічні цілі. Ключовим аспектом у цьому контексті є розуміння різних типів і моделей фінансової

Таблиця 1 – Етапи переходу від воєнних дій до сталого розвитку

Етап	Фази переходу	Тривалість етапу (в роках)
Миротворча діяльність	Врегулювання конфліктів Мирні переговори Припинення бойових дій	Δ
Миротворчість	Підтримка мирних угод	Δ
Розбудова миру	Консолідація перехідного періоду: – Реабілітація – Стабілізація миру – Відновлення (Ре)будівництво та відновлення	1–2 5–10+
Сталий розвиток		Δ

Джерело: складено автором за результатами дослідження на підставі даних [7; 11]

політики та їхнього впливу на економічну систему. Різноманіття підходів дає можливість адаптувати економічні механізми до конкретних умов, зменшуючи ризики та забезпечуючи стабільний розвиток.

У науковій літературі визначають кілька типів і моделей фіскальної політики, кожна з яких має власні особливості та можливості застосування. Вибір оптимальної моделі залежить від конкретних економічних умов і стратегічних цілей держави.

Серед основних типів фіскальної політики виділяють дискреційну та недискреційну. Дискреційна фіскальна політика передбачає активне втручання держави в економічні процеси через регулювання рівня державних видатків і податкових ставок. Вона використовується для досягнення конкретних економічних цілей і реагування на поточні виклики, що виникають у макроекономічному середовищі. Недискреційна фіскальна політика функціонує автоматично завдяки вбудованим стабілізаторам економіки, без необхідності постійного втручання з боку уряду. Її дія базується на автоматичних механізмах, таких як прогресивне оподаткування чи соціальні виплати, що реагують на зміни економічної ситуації [20].

Важливо зазначити, що кожна з цих моделей має свої переваги та обмеження. Їх ефективне використання вимагає ретельного аналізу поточної економічної ситуації та вибору найвідповідніших інструментів для досягнення поставлених цілей.

Для досягнення стратегічних економічних цілей важливо правильно обирати тип і форму фіскальної політики, а також ефективно використовувати її інструменти. Це дозволяє забезпечити стабільний економічний розвиток і підвищити добробут населення.

Дискреційна фіскальна політика є одним із ключових механізмів впливу держави на економіку. Вона передбачає цілеспрямоване регулювання рівня державних податків, витрат і бюджетного сальдо через внесення законодавчих змін. Основними цілями такої політики є стабілізація економіки, досягнення макроекономічної рівноваги, сприяння зайнятості населення і контроль інфляції.

Додаткове трактування дискреційної фіскальної політики наголошує на її активному втручанні в економічні процеси через зміну податкового навантаження та регулювання державних витрат. Це охоплює фінансування суспільно значущих проєктів, інвестицій у розвиток інфраструктури, виконання державних замовлень і реалізацію соціальних програм. Такий підхід дозволяє державі гнучко реагувати на економічні виклики, проте потребує ретельного планування й оцінки можливих наслідків [21, с. 162].

Однак дискреційна фіскальна політика має свої обмеження, зокрема через можливі затримки у виявленні потреби в коригуванні економічної ситуації та можливий суспільний спротив унаслідок законодавчих змін. Ці фактори можуть знижувати її ефективність, особливо в умовах швидких економічних змін.

На протигагу цьому, недискреційна (автоматична) фіскальна політика базується на вбудованих стабілізаторах, які працюють без потреби активного втручання держави чи прийняття нових законодавчих актів. Вона діє автоматично, реагуючи на зміни в економічній ситуації. Головною перевагою цієї політики є її здатність впливати на економічні та соціальні процеси незалежно від рішень уряду.

Серед ключових інструментів недискреційної фіскальної політики виділяються автоматичні стабілізатори як прогресивне оподаткування та соціальні виплати. Вони допомагають зменшити циклічні коливання в економіці, підтримуючи стабільність. Завдяки їм досягаються такі важливі цілі, як сприяння економічному розвитку, підвищення рівня життя громадян і зниження ризиків економічних дисбалансів [22].

Автоматичні стабілізатори сприяють згладжуванню економічних спадів і піків, що робить їх невід'ємною складовою сучасної фіскальної політики. Завдяки їхній дії держава може забезпечувати стабільність і поступовий розвиток економіки навіть без активного втручання.

Ефективне застосування інструментів недискреційної фіскальної політики є важливим аспектом автоматичного регулювання економічних і соціальних процесів у державі. Вбудовані стабілізатори забезпечують базовий рівень стабільності економіки, реагуючи на зміни автоматично. Однак, в умовах масштабних економічних викликів, таких як кризи, рецесії або економічний перегрів, дія лише автоматичних стабілізаторів може виявитися недостатньою. У таких випадках постає необхідність у застосуванні інструментів дискреційної фіскальної політики, які дозволяють уряду цілеспрямовано впливати на економіку через зміну рівня податків, державних витрат та бюджетного регулювання. Це забезпечує додаткову гнучкість у розв'язанні складних економічних проблем, сприяє відновленню економічного балансу та закладає основи для стабільного розвитку.

Дискреційна фіскальна політика є найбільш ефективною в умовах економічного зростання або короткострокового економічного спаду [20]. Вона передбачає активне втручання держави шляхом зміни податкових ставок, державних видатків чи бюджетного сальдо через законодавчі ініціативи. Однак необхідно враховувати, що її застосування може супроводжуватися затримками у реалізації

через час, потрібний для внесення змін, а також викликати певний супротив або непорозуміння в суспільстві.

Залежно від стадії економічного циклу, фінансова політика може набувати стимулюючого або стримуючого характеру. Стимулююча фінансова політика зазвичай застосовується в періоди економічної депресії, коли рівень економічної активності значно знижується [20]. Основною метою такого підходу є стимулювання економічного зростання, відновлення виробничих потужностей та збільшення рівня зайнятості населення, що особливо актуально в період повоєнної модернізації.

Для досягнення цих цілей держава використовує такі заходи:

- зниження податків – це дозволяє збільшити доходи громадян і підприємств, стимулюючи їхню купівельну спроможність і можливості для інвестицій;

- збільшення державних витрат – інвестування в інфраструктурні проекти, соціальні програми та підтримку підприємництва створює нові робочі місця та підвищує попит на товари й послуги;

- розширення соціальних програм – надання додаткової допомоги вразливим верствам населення сприяє підтримці мінімального рівня споживання, що важливо для стабілізації економіки.

Стимулююча політика може призводити до збільшення бюджетного дефіциту, але в умовах економічного спаду це виправдано, оскільки стимулює економічну активність, створює нові робочі місця і сприяє відновленню економіки.

Для досягнення позитивного ефекту в умовах економічної депресії застосовуються такі фінансові інструменти як зниження податків та збільшення державних витрат. Такі заходи сприяють активізації економічної діяльності навіть за рахунок збільшення бюджетного дефіциту. В умовах суттєвого погіршення макроекономічних показників – зниження ВВП, зменшення реальних доходів громадян, зростання інфляції та девальвації національної валюти – такі міри стають важливим інструментом для стабілізації та відновлення економіки. Зниження податкового навантаження стимулює як споживачів, так і підприємства до збільшення виробництва, інвестицій та споживання. Це, у свою чергу, створює умови для зростання попиту, появи нових робочих місць і загального економічного піднесення.

Здійснимо аналіз особливостей реалізації фінансової політики у повоєнний період на прикладі країн, досвід яких з цього питання може представляти інтерес для України в частині окремих положень (таблиця 2).

Таблиця 2 – Особливості реалізації фінансової політики: досвід зарубіжних країн

Країна	Особливості реалізації фінансової політики у повоєнний період
1	2
Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> – зниження податкового навантаження; – стимулювання розвитку бізнесу – спрощення і підвищення ефективності податкової системи, що передбачало уніфікацію та оптимізацію податкових процедур, обліку і адміністрування; – зниження податкових ставок, зокрема на прибуток підприємств; – запроваджена система податку на додану вартість (ПДВ); – впроваджено податкові пільги та стимули, зокрема для інвестицій у науково-дослідні розробки, підвищення енергоефективності та реалізацію екологічних проектів
Японія	<ul style="list-style-type: none"> – Уряд запровадив нові податки та підвищив ставки існуючих, включаючи податок на доходи, споживання та прибуток корпорацій; – запровадження податку на споживання, який стягувався з продажу товарів та послуг; – підвищення ставок податку на спадщину для великих сум, що забезпечило додаткові бюджетні надходження; – податкові пільги для стимулювання інвестицій у стратегічно важливі галузі, такі як високотехнологічна промисловість, наукові дослідження та розробки; – спеціальні економічні зони з пільговими податковими умовами для залучення іноземних інвесторів
Боснія і Герцеговина	<ul style="list-style-type: none"> – уніфікація податків (зادля спрощення та покращення системи оподаткування були уніфіковані податкові ставки та процедури між федеральним рівнем та рівнями регіональних урядів), – реформування податкового адміністрування (проведено модернізацію системи збору податків, впроваджено електронні системи декларування та спрощено процедури подання податкових звітів), – запровадження стимулів для інвестицій (введені податкові пільги та стимули для нових інвестицій, створення робочих місць та розвитку певних галузей економіки), – запроваджено податок на додану вартість (ПДВ) (стало джерелом додаткових державних доходів та сприяло розвитку місцевих бюджетів), – гармонізація системи оподаткування з міжнародними стандартами та рекомендаціями (для поліпшення бізнес-клімату та стимулювання притоку іноземних інвестицій)

Закінчення таблиці 1

1	2
Сингапур	<ul style="list-style-type: none"> – низькі податкові ставки – з метою залучення іноземних інвесторів та стимулювання підприємництва в країні запроваджено одні з найнижчих податкових ставок у світі; – податкові пільги та стимули – зниження податків на дивіденди, створення спеціальних економічних зон із полегшеним податковим режимом, надання податкових кредитів для стимулювання інновацій та науково-дослідних робіт; – стабільність та простота податкових правил – уряд забезпечив прозорість і стабільність податкової системи, спростивши правила та процедури оподаткування, що сприяло формуванню комфортного середовища для бізнесу; – угоди про уникнення подвійного оподаткування – Сингапур уклав численні угоди з іншими країнами, що забезпечило зменшення податкового тиску на міжнародні операції та підвищило привабливість країни для глобального бізнесу; – спеціальний податковий режим для іноземних інвесторів – програма «Global Investor Program» (GIP) надала іноземним інвесторам привілеї за умови інвестицій значних коштів у стратегічно важливі для країни сектори, що сприяло зростанню капіталовкладень у розвиток ключових галузей економіки
Південна Корея	<ul style="list-style-type: none"> – зниження податкових ставок – послідовне зменшення податку на прибуток підприємств, зниження персонального податку на доходи фізичних осіб для стимулювання підприємництва та інвестицій; – впровадження ПДВ – ПДВ став ключовим джерелом державних доходів, що забезпечував фінансування розвитку інфраструктури та соціальних програм; – податкові пільги та стимули – застосування системи пільг для інвестицій у пріоритетні галузі, залучення новітніх технологій і створення нових робочих місць; – спеціальні інвестиційні зони – встановлення зон зі зниженими податковими ставками та спрощеними регуляторними умовами, які сприяли залученню іноземних і внутрішніх інвесторів

Джерело: складено автором за результатами дослідження на підставі даних [23–27]

Висновки. Економічний спад та кризові явища зазвичай супроводжуються низкою соціально-економічних проблем, включаючи: зниження рівня добробуту громадян, втрату купівельної спроможності населення, міграцію трудового капіталу за кордон, банкрутство підприємств, особливо вразливих до кризових умов. За таких обставин, державна підтримка у вигляді стимулюючих заходів є ключовим фактором для подолання економічної кризи та створення умов для

подальшого сталого розвитку. Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що військові конфлікти, крім загострення серйозних соціально-економічних та гуманітарних проблем, завдають значної шкоди фіскальній сфері. У таких умовах важливим фактором стає стимулюючий вплив фіскальної політики, яка спрямована на мінімізацію негативних наслідків, забезпечення стабільності державного та місцевих бюджетів, а також створення сприятливих умов для їх подальшого зростання.

Список використаних джерел:

1. Горин В.П., Була П.В., Черноус В.С. Податкова політика України в умовах воєнного часу: реалії, безпекові виклики та перспективи подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 18. С. 23–31.
2. Тихонов, В.О., Клос, В.М., Бортник, І.А., Жеребух, Ю.–Д.Р., Цісельський, В.О., & Трач, І.Я. Податкова політика в умовах економічної нестабільності та її вплив на економічне зростання. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2024. № (41). С. 328–335. Available at: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1353>
3. Жовнір Н.М., Галай В.М. Скоординована фіскальна політика в умовах військових дій. *Ефективна економіка*. 2024. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.41>
4. Козлов, Є. Бюджетно-податкові інструменти в умовах воєнного стану: досвід України та міжнародна практика. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2024. № (2). С. 27–31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-5940.2.2024.5>
5. Нікітішин А.О. Податкова політика в умовах воєнного стану. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2023. № 1. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-1-8571>
6. Колінець Л.Б., Радинський С.В. Вплив зростання військових витрат на економічний розвиток країн. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>
7. Rudy K. Military economy and economic growth: Bidirectional effects in transition economies of Eurasia. *Global Journal of Emerging Market Economies*. 2022. № 14(3). P. 285–300.
8. Barro R.J. Economic growth in a cross section of countries. *Quarterly Journal of Economics*. 1991. № 106 (2). P. 407–443.
9. Domonkos E., Schlett A. Financial reconstruction in central and eastern Europe after world war I: The case of Hungary. *West Bohemian Historical Review*, 2021. № 11(2). P. 209–234.

10. Nahtigal M. EU recovery plans, inclusive knowledge economy and overcoming regional disparities. *Lex Localis*. 2022. № 20(4). P. 1171–1189. DOI: [https://doi.org/10.4335/20.4.1171-1189\(2022\)](https://doi.org/10.4335/20.4.1171-1189(2022))
11. Best M.H. The economics of innovation behind cluster dynamic processes. *The oxford handbook of industrial hubs and economic development* 2020. P. 64–76. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198850434.013.4>
12. Mallett R., Pain A. Post-war recovery and the role of markets: Policy insights from six years of research. *Global Policy*. 2018. № 9(2). P. 264–275. DOI: <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12560>
13. Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України: монографія / за заг. ред. Л. Л. Тарангул. Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2012. 515 с.
14. Мельник В.М., Тарангул Л.Л., Варналій З.С. та ін. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія. Київ : Вид-во «Знання України», 2008. 675 с.
15. Лук'яненко І., Сидорович М. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія. Київ: НАУКМА, 2014. 229 с.
16. Юрій С.І., Крисоватий А.І., Кошук Т.В. Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2010. 292 с.
17. Крисоватий А.І., Мельник В.М., Кошук Т.В. Сутність та концептуальні основи формування податкової політики в умовах євроінтеграційних процесів. *Економіка України*. 2016. № 1. С. 35–51.
18. Швабій К.І. Теоретичні підходи до формування і реалізації податкової політики держави. *Фінанси України*. 2015. № 10. С. 90–103.
19. Самуельсон А., Нордгауз П., Вільям Д. Макроекономіка. Пер. з англ. Київ : «Основи», 1995. 544 с.
20. Маршалок Т. Аналіз фіскальної політики та макроекономічної ситуації в Україні в умовах коронакризи. *Світ фінансів*. 2021. Вип. 1(66). С. 102–111. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42442>
21. Кобеля М.Я. Теоретичні положення та суть фінансової політики держави. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 160–164.
22. Соф'їн М. До питання принципів фіскальної політики в Україні в умовах євроінтеграції *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 6. С. 240–244.
23. Prokopenko O., Bezliudnyi O., Omelyanenko V., Slatvinskyi M., Biloshkurska N., Biloshkurskyi M. Patterns Identification in the Dynamics of Countries' Technological Development in the Context of Military Conflict. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2021. № 2(13(110)). P. 6–15. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2021.230236>
24. Eichengreen B. Institutional prerequisites for economic growth: Europe after World War II. *European Economic Review*. 1994. No. 38(3–4). P. 883–890. DOI: [https://doi.org/10.1016/0014-2921\(94\)90124-4](https://doi.org/10.1016/0014-2921(94)90124-4)
25. Noland, M. South Korea Experience with International Capital Flows. *Capital Controls and Capital Flows in Emerging Markets: Policies, Practices and Consequences*. University of Chicago Press, 2007. P. 481–528.
26. Небрат, В. Політика повоєнного відновлення економіки: досвід Республіки Корея. *Економіка і прогнозування*. 2022. No. (4). P. 43–64. DOI: <https://doi.org/10.15407/eip2022.04.043>
27. Стадвел, Дж. Чому Азії вдалося. Успіхи і невдачі найдинамічнішого регіону світу / пер. з англ. Олександра Цехановська. 2-ге вид. Київ : Наш Формат, 2022. 448 с.

References:

1. Horyn V. P., Bula P. V., Chornous V. S (2024) Podatkova polityka Ukrainy v umovakh voiennoho chasu: realii, bezpekovi vyklyky ta perspektyvy podolannya [Tax Policy of Ukraine in Wartime: Realities, Security Challenges, and Overcoming Prospects]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 18, pp. 23–31.
2. Tykhonov V. O., Klos V. M., Bortnyk I. A., Zhrebukh Yu. – D. R., Tsiselskyi V. O., & Trach I. Ya. (2024) Podatkova polityka v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti ta yii vplyv na ekonomichne zrostantia [Tax Policy in Conditions of Economic Instability and Its Impact on Economic Growth]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*, vol. 41, pp. 328–335. Available at: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1353>
3. Zhovnir N. M., Halai V. M. (2024) Skoridovana fiskalna polityka v umovakh viiskovykh dii [Coordinated Fiscal Policy in Conditions of Military Actions]. *Efektivna ekonomika*, vol. 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.41>
4. Kozlov Ye. (2024) Biudzhethno-podatkovyi instrumenty v umovakh voiennoho stanu: dosvid Ukrainy ta mizhnarodna praktyka [Budget and Tax Instruments in Wartime: Ukraine's Experience and International Practice]. *Zbirnyk naukovykh prats Derzhavnoho podatkovogo universytetu*, vol. 2, pp. 27–31. Available at: <https://doi.org/10.32782/2617-5940.2.2024.5>
5. Nikitishyn A. O. (2023) Podatkova polityka v umovakh voiennoho stanu [Tax Policy in Wartime]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka". Seriya: "Ekonomichni nauky"*, vol. 1. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-1-8571>
6. Kolinets L. B., Radynskyi S. V. (2020) Vplyv zrostantia viiskovykh vytrat na ekonomichni rozvytok krain [Impact of Increasing Military Expenditures on Economic Development of Countries]. *Efektivna ekonomika*, vol. 8. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua>
7. Rudy K. (2022) Military economy and economic growth: Bidirectional effects in transition economies of Eurasia. *Global Journal of Emerging Market Economies*, vol. 14(3), pp. 285–300.
8. Barro R. J. (1991) Economic growth in a cross section of countries. *Quarterly Journal of Economics*, vol. 106(2), pp. 407–443.

9. Domonkos E., Schlett A. (2021) Financial reconstruction in central and eastern Europe after World War I: The case of Hungary. *West Bohemian Historical Review*, vol. 11(2), pp. 209–234.
10. Nahtigal M. (2022) EU recovery plans, inclusive knowledge economy and overcoming regional disparities. *Lex Localis*, vol. 20(4), pp. 1171–1189. DOI: <https://doi.org/10.4335/20.4.1171-1189>(2022).
11. Best M. H. (2020) The economics of innovation behind cluster dynamic processes. *The Oxford Handbook of Industrial Hubs and Economic Development*, pp. 64–76. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198850434.013.4>
12. Mallett R., Pain A. (2018) Post-war recovery and the role of markets: Policy insights from six years of research. *Global Policy*, vol. 9(2), pp. 264–275. DOI: <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12560>
13. Biudzhetna pidtrymka ta podatkovye stymuliuвання natsionalnoi ekonomiky Ukrainy: monohrafiia / za zah. red. L. L. Tarantul. (2012). Irpin: Nats. un-t DPS Ukrainy, 515 p.
14. Melnyk V. M., Taranhul L. L., Varnalii Z. S. ta in. (2008) Podatkova polityka Ukrainy: stan, problemy ta perspektyvy: monohrafiia [Tax Policy of Ukraine: State, Problems, and Prospects]. Kyiv: Vyd-vo “Znannia Ukrainy”, 675 p.
15. Lukianenko I., Sydorovych M. (2014) Biudzhetno-podatkova polityka Ukrainy: novi vyklyky: monohrafiia [Budget and Tax Policy of Ukraine: New Challenges]. Kyiv: NaUKMA, 229 p.
16. Yurii S. I., Krysovatyi A. I., Koshchuk T. V. (2010) Suchasni tendentsii rozvytku yevropeiskogo opodatkuвання ta novitnia paradyhma podatkovoi polityky v Ukraini: monohrafiia [Current Trends in European Taxation and the New Paradigm of Tax Policy in Ukraine]. Ternopil: TNEU, 292 p.
17. Krysovatyi A. I., Melnyk V. M., Koshchuk T. V. (2016) Sutnist ta kontseptsionalni osnovy formuvannya podatkovoi polityky v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv [Essence and Conceptual Foundations of Tax Policy Formation in the Context of Eurointegration Processes]. *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1, pp. 35–51.
18. Shvabii K. I. (2015) Teoretychni pidkhody do formuvannya i realizatsii podatkovoi polityky derzhavy [Theoretical Approaches to the Formation and Implementation of State Tax Policy]. *Finanse Ukrainy*, vol. 10, pp. 90–103.
19. Samuelson A., Nordhauz P., Viliam D. (1995) Makroekonomika [Macroeconomics]. Per. z anh. Kyiv: “Osnovy”, 544 p.
20. Marshalok T. (2021) Analiz fiskalnoi polityky ta makroekonomichnoi sytuatsii v Ukraini v umovakh koronakryzy [Analysis of Fiscal Policy and Macroeconomic Situation in Ukraine during the Coronavirus Crisis]. *Svit finansiv*, vol. 1(66), pp. 102–111. Available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42442>.
21. Kobelia M. Ya. (2020) Teoretychni polozhennia ta sut' finansovoi polityky derzhavy [Theoretical Provisions and Essence of State Financial Policy]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 3, pp. 160–164.
22. Sofin M. (2019) Do pyttannya pryntsyypiv fiskalnoi polityky v Ukraini v umovakh yevrointehratsii [On the Principles of Fiscal Policy in Ukraine in the Context of Eurointegration]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, vol. 6, pp. 240–244.
23. Prokopenko O., Bezliudnyi O., Omelyanenko V., Slatvynskiy M., Biloshkurska N., Biloshkurskyi M. (2021) Patterns Identification in the Dynamics of Countries' Technological Development in the Context of Military Conflict. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, vol. 2(13(110)), pp. 6–15. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2021.230236>
24. Eichengreen B. (1994) Institutional prerequisites for economic growth: Europe after World War II. *European Economic Review*, vol. 38(3–4), pp. 883–890. DOI: [https://doi.org/10.1016/0014-2921\(94\)90124-4](https://doi.org/10.1016/0014-2921(94)90124-4)
25. Noland, M. (2007) South Korea Experience with International Capital Flows. In: Capital Controls and Capital Flows in Emerging Markets: Policies, Practices and Consequences. University of Chicago Press, pp. 481–528.
26. Nebrat, V. (2022) Polityka povoyennogo vidnovlennia ekonomiky: dosvid Respubliki Koreya [Post-War Economic Recovery Policy: The Experience of the Republic of Korea]. *Ekonomika i prohnouzuvannya*, vol. 4, pp. 43–64. DOI: <https://doi.org/10.15407/eip2022.04.043>
27. Stadvel, Dzh. (2022) Chomu Azii vdalosya: Uspikhy i nevdachi naidynamichnishoho rehionu svitu [Why Asia Succeeded: Successes and Failures of the Most Dynamic Region in the World]. 2-he vyd. Kyiv: Nash Format, 448 p.

Стаття надійшла до редакції 13.12.2024